

אוניברסיטת בר אילן

מוטיבציה בסביבת בית הספר: לימודים או חברים?

בחינת מטרות הישג לימודיות ומטרות הישג חברתיות לאורך

שנת לימודים בקרב ילדי כיתה ו'

הדס לייט

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך

בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר אילן

תשע"ו

רמת גן

תקציר

מטרת המחקר הנוכחי הינה לבחון את הקשר שבין מטרות הישג לימודיות לבין מטרות הישג חברתיות בקרב תלמידי כיתות ו' ובהשתנות המשותפת שלהן לאורך זמן. המניע לבחינת קשר זה נובע מההכרה כי סיטואציות הישג מהוות נדבך חשוב בחיי האדם. אנו נפגשים בהם בהקשרים שונים; עבודה, ספורט, לימודים ועוד. במצבים אלו נדרש מן הפרט להפגין את יכולותיו ועל פיהן הוא מוערך על ידי הסביבה.

מוטיבציות החלו לתפוס עניין מרכזי בקרב חוקרים בארבעים השנים האחרונות (Elliot & Thrash, 2001). בעשורים האחרונים, פותחה גישה חברתית – קוגניטיבית למטרות הישג תיאוריית מטרות הישג (Achievement Goals Theory) (Nicholls, 1984; Dweck, 1986;) (Ames, 1992; Elliot & Church, 1997). תיאוריית מטרות הישג שמה דגש על האופן בו תלמיד תופס את עצמו, את המשימה מולה הוא ניצב ואת הביצוע שלו (Ames, 1987).

במודל הראשוני (1980) הבדילו החוקרים בין שני נטיות בסיסיות: נטייה למטרת למידה (Learning goals) ונטייה למטרת ביצוע (performance goals) (Elliot & Church, 1997;) (Dweck, 1986; Elliot & Thrash, 2001). נטייה למטרת למידה תוביל לדפוס של 'שליטה' (Mastery) בסיטואציות הישג. הנוטים למטרה זו יהיו בעלי העדפה לאתגרים ברי ביצוע ומתאפיינים בהתמדה לנוכח כישלון, פיתוח תחושת מסוגלות והנאה מביצוע משימות (Nicholls, 1988; Ames, 1992; Dweck & Leggett, 1989). מאידך, נטייה למטרה השנייה מסוג ביצוע תוביל לכך שהפרט נעשה פגיע יותר ואף מפתח דפוס של 'חוסר אונים'. הנוטים למטרה זו חווים חרדות והנאה מופחתת מביצוע משימות (Payne, Youngcourt, & Beaubien, 2007). המידה בה כל תלמיד מאמץ נטייה למטרת למידה או למטרת ביצוע תלויה באופן בו הוא בונה לעצמו את המציאות החברתית בכיתה (Ames & Archer, 1988).

בנוסף לסוג המטרה, מתבצעת אבחנה בין מטרת ביצוע שהינה מתקרבת, כלומר הפרט מעוניין לקבל משווא חיובי מהסביבה ושואף למעמד חברתי גבוה, או לחילופין מטרת ביצוע שהינה

נמנעת, כלומר הפרט מנסה להימנע משיפוטים שליליים של הסביבה (Rayn & Shim, 2006 ; Horst et al., 2007).

המודל ההיררכי (Eliot & Thrash, 2001) מאגד את סוג המטרה למידה/ביצוע ואת ההבחנה בין סוג ההתנהגות מתקרבת/נמנעת לכדי מודל אינטגרטיבי אחד.

המודל מציע ארבע אוריינטציות מרכזיות:

1. מטרת למידה (פיתוח מומחיות) מסוג התקרבות- גישה
2. מטרת ביצוע (הפגנת יכולת) מסוג התקרבות –גישה
3. מטרת ביצוע (הפגנת יכולת) מסוג הימנעות
4. מטרת למידה (פיתוח מומחיות) מסוג הימנעות.

מודלים אחרונים מציעים אף יותר אוריינטציות כיום (Elliot, Murayama & Pekrun, 2011).

מאוחר יותר, החלו להתפתח מטרות הישג חברתיות מתוך הכרה בחשיבותן ובצורך האנושי המתבטא בכוח ובשייכות (Baumeister & Leary, 1995). תלמידים ניגשים באופן שונה לסיטואציות הישג חברתיות בתוך מסגרת בית ספרית, זאת בהתאם למטרות החברתית שלהם (Ryan & Shim, 2008) חלק מהתלמידים שמים את הדגש בתוך הסיטואציה בפיתוח כשירויות חברתיות והעמקת קשרים חברתיים בעוד חלק מהתלמידים שמים את הדגש על השגת מעמד חברתי (למשל, להיות 'מקובל').

מחקרים אודות מטרות הישג חברתיות הולכים ומתפתחים כאשר היום מטרות אלו נחקרות בהקשרים נוספים, כגון רגשות, ערך עצמי, רווחה נפשית, חיפוש עזרה ואסטרטגיות למידה (Shim, Wang & Cassady, 2013; Kiefer & Shim, 2015; King, 2016). חוקרים בתחום מתמקדים בשלוש מטרות ההישג; מטרת פיתוח מיומנות מסוג גישה, מטרת הפגנת יכולת מסוג גישה ומטרת הפגנת יכולת מסוג הימנעות.

המניע למחקר הנוכחי מתבסס על שני ענפי מחקר, כאשר הראשון צמח מתוך השני ועד כה הם נחקרו פעמים מועטות. מרבית המחקרים אשר נעשו בתחום עד היום היו קרב תלמידים מבית ספר יסודיים ברחבי העולם וכלל לא בהקשר של התרבות הישראלית. בישראל, התבצעו מחקרים בודדים בקרב תלמידי תיכון, סטודנטים, אך לא בכיתות ו'.

מטרת המחקר הינה לבחון את טיב הקשר בין האוריינטציות של מטרות הישג לימודיות לבין אוריינטציות של מטרות הישג חברתיות. חשיבותו של המחקר נובעת מן ההנחה כי היבטים לימודיים וחברתיים של תלמידים שזורים זה בזה בסביבה החינוכית, לכן יש צורך בזיהוי המאפיינים של היבטים אלו ואבחון אופי הקשרים בניהם.

חשיבותו של הנושא הינה רבה מאחר והאופן בו תלמידים מכוונים את האוריינטציה יכול להוות אבן פינה לקידום ושיפור הישגים לימודיים ובמקביל פיתוח מיומנויות וכישורים חברתיים.

למחקר שלוש השערות עיקריות:

1. המבנה התיאורטי של מטרות הישג חברתיות יהיה דומה למבנה התיאורטי של מטרות

הישג לימודיות, כלומר, מבנה של מטרות כלליות כלפי יחסים חברתיים (Ryan & e.g.,

(Shim, 2006).

2. לאורך זמן ימצא קשר בין מטרות הישג לימודיות לבין מטרות הישג חברתיות. יתרה

מכך, השינוי במטרות הישג חברתיות ינבאו את השינוי במטרות הישג לימודיות.

3. באופן כללי, המטרות יהיו יציבות לאורך שנת הלימודים (e.g., Makara & Madjar,)

(2015).

המדגם כלל 365 משתתפים תלמידי כיתות ו' (51% בנות, 49% בנים) והיווה חלק ממחקר אורך גדול יותר. המשתתפים לומדים בבתי ספר באזור מרכז הארץ. לאורך שנת לימודים הועברו לתלמידים שאלוני דיווח עצמי בשתי נקודות זמן; תחילת השנה וסופה. מילוי האלונים ארך בין חצי שעה לארבעים דקות בזמן שיעור בבית הספר. בזמן העברת השאלונים נכחו בכיתה עוזרות מחקר אשר סייעו לתלמידים במילוי השאלונים וענו על שאלות. שאלונים אלו שימשו מחקרים קודמים דומים בתחום. מטרתם, להעריך את סוג האוריינטציה של התלמידים כלפי מטרות הישג לימודיות (PALS; Midgley et al., 2000) וכלפי מטרות הישג חברתיות (Ryan & Shim, 2006). בראש כל שאלון נתבקשו התלמידים לציין קוד מזהה אישי אשר באמצעותו ניתן היה לבצע התאמה בין ההעברה בנקודת זמן ראשונה, לבין ההעברה בנקודת זמן שנייה בעת ניתוח הנתונים.

מטרת השאלונים הינה לסווג את סוג האוריינטציה של התלמיד, הן בתחום הלימודי והן

בתחום החברתי המקביל לו. בנוסף ניתן היה לעקוב אחר יציבות ושינויים במטרות של כל תלמיד.

השאלונים היו מורכבים ממספר היגדים זהים במבנה, כאשר כל היגד מתייחס למטרה שונה. התלמידים תודרכו לסמן על סקאלה כאשר 1 = לא מסכים כלל (הכי נמוך) עד 5 = מסכים לחלוטין (הכי גבוה) עד כמה ההיגד מאפיין/מתאים עבורם.

בכדי לבחון את הקשר בין שתי סוגי המטרות בשלב ניתוח הנתונים, בוצע Cross-Lagged Analysis באמצעות ניתוח משוואות מבניות (Equation Modeling Structural). מן הניתוח עולה כי שלושת המטרות (בהיבט הלימודי ומקבילתה החברתית) היו יציבות לאורך זמן. על פי הניתוח התקבלו שלושה מודלים:

- **במודל הראשון** נבדק את הקשר בין מטרת הישג מסוג פיתוח מומחיות בפן האקדמי והחברתי בשתי נקודות זמן. נמצא כי המטרה החברתית היא זו שמנבא את השינוי במטרה לימודית לאורך שנת הלימודים. ייתכן וממצא זה מפנה את תשומת לב המורים מהתמקדות במטרות לימודיות, להתמקדות במוטיבציה לפיתוח מיומנויות חברתיות. זאת מאחר והן יובילו לשינוי במטרות הלימודיות לאורך זמן.
- **במודל השני** נבדק הקשר בין מטרת הישג מסוג הפגנת יכולת- גישה מומחיות בפן האקדמי והחברתי בשתי נקודות זמן. נמצא כי גם במודל זה המטרה החברתית היא זו שמנבא את השינוי במטרה הלימודית לאורך שנת הלימודים.
- **במודל השלישי** נבדק הקשר בין מטרת הישג מסוג הפגנת יכולת- הימנעות בפן האקדמי והחברתי בשתי נקודות זמן. מודל זה היה יוצא דופן בממצאיו שכן, נמצא כי דווקא המטרה הלימודית היא שמנבא את השינוי במטרה החברתית לאורך זמן. סיבה אפשרית לכך יכולה להיות כי תלמיד עם נטייה לאוריינטציה זו, שואף להימנע משיפוט אקדמי שלילי (למשל, להיתפס בעיני בני גילו כ"טיפש") ולאורך זמן הוא גם מנסה להימנע משיפוט חברתי שלילי (למשל שיראו בו "חנון").

מממצאי המחקר מעידים על חשיבותן הגבוהה של מטרות הישג חברתיות בהקשר של הישגים אקדמיים ובפרט בסביבה הבית ספרית. מכאן ניתן להניח כי תפקידם של המורים משחק תפקיד מרכזי בכיתה, ייתכן ועליהם לשים דגש על הפן החברתי במסגרת בית הספר במטרה לקדם את

ההישגים הלימודיים. תוצאות המחקר מצטרפות לשורה של מחקרים קודמים המדגישים כי מטרת הישג מסוג פיתוח מיומנויות הינה האופטימלית ביותר.

מילות מפתח: מטרות הישג, מטרות חברתיות, מוטיבציות